

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/330004907>

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası (Traditional Handicrafts as a Carrier of Intangible Cultural Heritage: The...

Article in Journal of Tourism and Gastronomy Studies · December 2018

DOI: 10.21325/jotags.2018.325

CITATIONS

5

READS

961

2 authors, including:

Samet Çevik

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi

43 PUBLICATIONS 128 CITATIONS

SEE PROFILE

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası (Traditional Handicrafts as a Carrier of Intangible Cultural Heritage: The Living Heritage of Gönen District)**/**

*Özlem ÖZBEK^a, Samet ÇEVİK^b

^aBandırma Onyedil Eylül University, Gönen Vocational School, Department of Tourism and Hotel Management, Balıkesir/Turkey

^bBandırma Onyedil Eylül University, Erdek Vocational School, Department of Tourism and Hotel Management, Balıkesir/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi:
29.09.2018

Kabul Tarihi: 08.12.2018

Anahtar Kelimeler

Geleneksel el sanatları
Gönen
Oya
Somut olmayan kültürel miras

Öz

Somut olmayan kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören unsurlardan birisi el sanatları geleneğidir. Bu bağlamda çalışmanın konusunu Balıkesir ili Gönen ilçesinin geçmişten günümüze devam eden geleneksel el sanatları oluşturmaktadır. Çalışmada, Gönen ilçesinin günümüze kadar gelebilmiş geleneksel el sanatları örneklerine odaklanarak ilçenin yaşayan mirasına olan farkındalığı tespit etmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla hazırlanan çalışmada, çoğunluğu kadınlardan oluşan yerel halkla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerle, Gönen ilçesinde geçmişten günümüze devam eden el sanatlarının neler olduğu, bunların hangi özel günlerde ve ne amaçla yapıldıkları, ortaya çıkış hikâyeleri, ekonomik katkıları gibi konularda veriler toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, ilçede çoğunlukla oya işlerinin çeşitlilik gösterdiğini göstermektedir. El sanatları örneklerinin ortaya çıkışı kültürel bir temele dayanabildiği gibi geometrik ya da doğadan esinlenen motiflerden de oluşabilmektedir. Çalışma Gönen’de geleneksel el sanatlarına önem verildiğini ve çeşitli iş birlikleri aracılığıyla bu mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanarak gelecek kuşaklara aktarılması yönünde çabaların olduğunu ortaya çıkardığı gibi geleneksel el sanatlarının ilçenin ekonomik kalkınması ile turizm ve tanıtım çalışmalarında da payının olduğunu göstermektedir.

Keywords

Traditional handicrafts
Gönen
Needlepoint
Intangible cultural heritage

Abstract

One of the elements that acts as a carrier in the transfer of cultural heritage from generation to generation is the tradition of handicrafts. In this context, the subject of this study is the traditional handicrafts which are going on from past to present in Gönen district. The study aims to determine the awareness of the district’s living heritage by focusing on the examples of traditional handicrafts. In-depth interviews were conducted with women local residents, and data were gathered on topics such as the special days of ongoing handicrafts, for what purpose they are made, their stories of emergence and economic contributions to local residents. Findings show that needlepoint is very common as a handicraft form. The emergence of handicrafts examples can be based on a cultural basis, as well as geometric or nature-inspired motifs. The study reveals that there are efforts to transfer this heritage to future generations and also to ensure sustainability through various collaborations. The traditional handicrafts are influential on the economic development and affect tourism promotion of Gönen.

* Sorumlu Yazar.

E-posta: otekin@bandirma.edu.tr (Ö. Özbek)

** “Bu çalışma Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: BAP-18-GMYO-1009-035” (“This work was supported by Scientific Research Projects Coordination Unit of Bandırma Onyedil Eylül University. Project Number: BAP-18-GMYO-1009-035”)

*** Bu çalışma 10-13 Mayıs 2018 tarihinde Bodrum’da düzenlenen II. International Rural Tourism and Development Congress adlı etkinlikte sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Makale Künyesi: Özbek, Ö. & Çevik, S. (2018). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 588-603.

DOI: 10.21325/jotags.2018.325

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan bilimsel ve teknolojik ilerlemeler ve değişen iletişim biçimleri kültürel mirasın da yeni biçimler kazanarak dönüşüme uğramasına ya da kültürel mirasın bazı unsurlarının zamanla unutulup kaybolmasına yol açmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği bu hızlı dönüşüm karşısında toplumsal yapı da değişmeye başlamış ve yüzyıllardır süregelen ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan bazı adet ve geleneklerin geri planda kalmasına neden olmuştur. Teke (2013) somut olmayan kültürel mirasın sektöre uğramasının iki önemli aktörü olduğuna değinmiştir: Aktarıcılar ve aktarılanlar. Aktarılanlar, özellikle ‘genç kuşak’ ve ‘yeni nesil’ olarak ifade edilen kesimin ilgisizliği aktarıcılar tarafından en çok şikâyet edilen konulardan biridir. Bu durum usta-çırak ilişkisi içerisinde aktarılan el sanatlarında da görülen bir durumdur. Ancak aktaranların yani ‘ustaların’ bir başka deyişle ‘gelenek taşıyıcılarının’ da aktardıkları bilginin işlevselliğini kaybetmesi ve yakın gelecekte ihtiyaç duyulmayacağı düşüncesinden hareketle geleneksel bilgileri aktarmakta gönüllü olmadıkları durumlar da söz konusu olmaktadır.

Somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için UNESCO 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’ni kabul etmiş ve bu sözleşmede el sanatları geleneğinin de yer aldığı somut olmayan kültürel miras alanları tanımlanmıştır. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkmış ve zaman içinde değişen toplumsal koşullara bağlı olarak farklı biçimler alan geleneksel el sanatları, ortaya çıktığı toplumun kültürel kimliğinin bir parçasıdır ve bu sanatı icra eden bireylerin bu gelenekleri kuşaktan kuşağa aktarabilmesiyle somut olmayan kültürel mirasın önemli bir taşıyıcısı konumundadır.

Somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasında turizm önemli bir araç konumundadır (Alagöz vd., 2018; Çevik ve Yıldırım Saçılık, 2016; Kurgun ve Yumuk, 2013; Öter, 2010; Türker ve Çelik, 2012). Turistler seyahat ettikleri destinasyonların kendilerine özgü unsurlarını merak etmekte ve bunları talep etmektedirler. Destinasyonlara özgü geleneksel el sanatı ürünleri de bu açıdan önem kazanmakta ve hem el sanatı ürünlerine olan farkındalığın artması hem de bu ürünlerin özgünlüklerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasında turizm faaliyetleri önemli bir rol üstlenmektedir.

Bu çalışma Balıkesir ili Gönen ilçesinin geleneksel el sanatlarına odaklanmıştır. Çalışmada öncelikle somut olmayan kültürel miras ve geleneksel el sanatları temelinde kavramsal bir çerçeve sunulduktan sonra geleneksel el sanatları ve turizm ilişkisi ile Gönen ilçesindeki geleneksel el sanatı ürünlerine dair bilgiler verilmiştir. Daha sonra Gönen ilçesinde yaşayan ve çoğunluğunu kadınların oluşturduğu katılımcılarla Gönen ilçesinin geçmişten günümüze gelen geleneksel el sanatları hakkında yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular tartışılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut olmayan kültürel miras, geleneksel kültür, folklor ya da o yöreye özgü uygulanan ya da sergilenen ve teknolojik boyutu çok az olan bir popüler kültür ürünüdür (McKercher & du Cros, 2002: 83). Somut olmayan kültürel miras terimi UNESCO tarafından 1970’li yıllarda yoğunluk kazanarak uzmanların katılımlarıyla yeni boyutlara ulaşan çalışmalar sırasında bir bilimsel disiplinin değil, bir kültürel miras koruma programının adı olarak ortaya

çıkılmış ve yaygınlaşmıştır (Oğuz, 2013: 6). Yazara göre, somut olmayan kültürel miras teriminin kullanımı UNESCO'nun "obje" odaklı kültürel miras tanımları ve koruma yaklaşımlarının içinden ve tepkisel olarak doğmuştur. Karin (2004: 67) somut olmayan kültürel miras teriminin seçilmesinin nedenini, uluslararası ve karşılaştırmalı bağlamda kültür işçilerinin ve uzmanların karşı karşıya kaldığı 'folklor', 'sözlü miras', 'geleneksel kültür', 'yaşam tarzı', 'etnografik kültür', 'toplum-temelli kültür', 'görenek', 'popüler kültür' gibi terimlerin kullanılmasından doğan yanlış anlamaların neden olduğu zorluklara bağlamıştır.

UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihli 32. Genel Konferansı'nda kabul ettiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne göre somut olmayan kültürel miras, *"toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar"* anlamında kullanılmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunmaktadır. Somut olmayan kültürel miras; a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar; b) gösteri sanatları; c) toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler; d) doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar; e) el sanatları geleneği alanlarında ortaya çıkmaktadır (UNESCO, 2003: 2).

Somit Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, bir toplumun kendi kültürel kimliğinin bir parçası olarak gördüğü ve kuşaktan kuşağa aktarmak suretiyle günümüze kadar getirdiği somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasına yardımcı olacak çeşitli yöntemleri tanımlamaktadır (Oğuz, 2009). Bu sözleşmede 'insan' kavramı ön plana çıkarılmış ve böylece kültürel mirasın korunmasında; kültürel mirası üreten ustalara, kültürel mirası taşıyan ve aktaran bireylere ve de kültürel mirasların aktarıldığı mekanlara özel bir önem atfedilerek 'yaşatarak koruma' yöntemi benimsenmiştir (Ekici ve Fedakar, 2013: 51).

Taraf ülkelerce sözleşme ilkelerini yansıtan çeşitli programlar, faaliyetler ve projeler hayata geçirilmektedir. Bunlardan biri 'İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'dir. Somut olmayan kültürel mirasın daha gözle görünür hale getirilmesi, önemi konusunda bilinçlenmeyi sağlaması ve kültürel çeşitliliğe saygı içinde diyalogu desteklemek için, taraf devletlerin teklifi üzerine, insanlığın somut olmayan kültürel mirasının temsili listesi hazırlanmakta, güncellenmekte ve yayımlanmaktadır. Bu listede ülkemizden 16 unsur bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 2018a): 'Meddahlık (2008)', 'Mevlevi Sema Töreni (2008)', 'Aşıklık Geleneği (2009)', 'Karagöz (2009)', 'Nevruz (2009)', 'Geleneksel Sohbet Toplantıları (2010)', 'Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010)', 'Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010)', 'Tören Keşkeği Geleneği (2011)', 'Mesir Macunu Festivali (2012)', 'Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği (2013)', 'Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı (2014)', 'Geleneksel Çini Ustalığı (2016)', 'İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (2016)', 'Bahar Kutlaması: Hıdrellez (2017)' ve 'Dede Korkut: Destan, Masal ve Müzik (2018)'. Bir diğer liste olan UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde ise 'Islık Dili' bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 2018b). Bu unsurlardan sadece 'Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı' ve 'Geleneksel Çini Ustalığı' bu çalışmanın konusunu oluşturan geleneksel el sanatları ile ilgilidir.

Bununla birlikte ülkemizde ‘Yaşayan İnsan Hazineleli Ulusal Envanteri’ çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Yaşayan İnsan Hazineleli, somut olmayan kültürel mirasın belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişilere yer vermektedir. Bu kapsamda, içlerinde çini ustası, keçe ustası, hüsn-ü hat sanatçısı, ebru sanatçısı, minyatür sanatçısı gibi geleneksel el sanatları alanlarını da kapsayan toplam 30 kişi Yaşayan İnsan Hazineleli olarak belirlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 2018c).

Geleneksel El Sanatları

El sanatları olarak nitelenen değerler toplum içinde değişik işlevleri olan, giyim-kuşamdan çeyizlik eşyalara, mutfak araç-gereçlerinden müzik aletlerine, halı-kilim gibi dokumacılık ürünlerinden günlük farklı kullanım eşyalarına uzanan geniş bir alanda karşımıza çıkan ürünlerdir (Öztürk, 2005). Geçmişten günümüze gelen geleneksel el sanatları ortak kimlik ve aidiyet duygusu gibi özellikleri ile sürdürülen kültürel mirasın en önemli unsurlarından biridir (Arıoğlu ve Aydoğdu Atasoy, 2015). Eski zamanlardan beri insanlar ürettikleri eşyalara yaşadıkları ortamların sosyal ve kültürel özellikleri temelinde estetik değer kattıkları gibi aynı zamanda el sanatı ürünlerindeki motiflere ve renklere anlam yükleyerek bir anlatım aracı olmasını sağlamışlardır (Sarioğlu, 2005).

Konuya ülkemiz açısından bakıldığında; el sanatı ürünlerinin bir bölümünün yerel özellikli, toplumda belli bir ihtiyaca yönelik üretilen basit aletleri kapsamakta olduğu görülmektedir ve bunların biçimlenmesinde önceden hazırlanan bir program ya da tasarım olmadığı bilinmektedir. Bunların yanı sıra önceden bilinen, usta-çırak ilişkisi içerisinde öğretilen ya da aile içi eğitimle sürdürülen biçimlenmiş formlar ve desenler bulunmaktadır. Bu ürünlere ilişkin bilgiler el sanatı yapanın belleğinde bulunmaktadır ve dolayısıyla söz konusu ürünlerin kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi, korunması ve değişime uğramaması istenmektedir. Ülkemizdeki bu kapsamdaki el sanatı ürünleri işleme, oya, çorap, takı, halı-kilim gibi unsurları çağrıştırmakla birlikte çini, hat, tezhip, minyatür, ebru, ahşap süslemeciliği, kuyumculuk işleri, bakır işçiliği gibi alanları da kapsamaktadır (Öztürk, 2005). Özellikle hayatın geçiş dönemleri olarak adlandırılan doğum, evlenme ve ölüm törenlerinde gerçekleştirilen uygulamalar, adetler, gelenekler içinde de el sanatı ürünleri toplumsal uygulamalara farklı bir anlam katmaktadır. Ahşap beşikler, şerbet takımları, nazarlıklar, işlemeli havlular, yatak örtüleri, oyuncaklar, tahta kaşık ve eşyalar, yastıklar, yorganlar, bakır eşyalar ve tabaklar, küpeler, bilezikler, sobalar, müzik aletleri ve çalgıları, halılar, kilimler, keçe ve dokumalar, cam süslemeleri, kıyafetler, çiniler, hatlar, seccadeler, siniler, güğümler gibi birçok eşya hayata anlam kattığı gibi yaşanan anı da renklendirerek adeta zamanın süsü olmaktadır (Arıoğlu ve Aydoğdu Atasoy, 2015: 113).

Günümüzde değişen dünya koşulları ve gelişen teknoloji nedeniyle bu geleneksel el sanatı ürünleri unutulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum da kültür mirası açısından oldukça önemli bir konu olan, bu değerlerin sonraki kuşaklara aktarılması sorununu beraberinde getirmektedir (Öztürk, 2005). Otomasyon sistemlerinin yarattığı ölçek ekonomisi üretim miktarını ve üretim çeşitliliğini artırmakla birlikte üretim maliyetlerini de düşürmüş, ekonomide el sanatkârlarının ve zanaatkârların yerine işçi sınıfı geçmiş ve bu durum emek ve sabır gerektiren el sanatı ürünleri açısından negatif bir etki yaratmıştır (Altıntaş, 2016; Öter, 2010). Başta teknolojik gelişmeler olmak üzere köyden kente göç, nüfus artışı, ekonomik gelişmeler gibi nedenlerden dolayı pek çok el sanatı geleneği

unutulmuş ya da eski değerini kaybetmeye başlamıştır. Ancak, bir önceki bölümde değinilen, 2003 yılında imzalanan UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'ne göre geleneksel el sanatları da bu kapsamda değerlendirilmiştir. Bu sözleşmeye taraf ülkeler somut olmayan kültürel miraslarının sürdürülebilirliklerini sağlamak, bu miras unsurlarını belgelendirmek, güncellemek, güçlendirmek ve kuşaktan kuşağa aktarımlarını sağlamaktan sorumlu tutulmuşlardır. Taraf ülkelerin geleneksel el sanatları ile ilgili olarak toplumsal farkındalığı artırmaları ve eğitim-öğretim sistemi içerisine bunu entegre etmeleri gerekmektedir (Altıntaş, 2016).

Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı düzeyinde geleneksel el sanatlarını korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak konusunda çeşitli yönetmelikler hazırlanmış, projeler, kurslar ve programlar hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, 'Türk Süsleme Sanatları ve Geleneksel El Sanatları Kursları Yönetmeliği' hazırlanmış ve 29.08.2009 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı, Türk süsleme sanatları ve geleneksel el sanatlarının bozulmasını ve yok olmasını önlemek, aslına uygun olarak öğretilerek gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak için düzenlenecek kurslara ilişkin usul ve esasları belirlemektir.¹ Bu kapsamda hayata geçirilen projelerden biri ise 'Bir Usta Bin Usta' projesidir. Proje, 2010 yılında 85. kuruluş yılında, Anadolu Sigorta tarafından sosyal sorumluluk projesi olarak başlatılmış ve çalışmalar Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nün teknik danışmanlığında sürdürülmüştür. Projenin amacı, kamuoyunun ilgisini kaybolmaya yüz tutan mesleklerle ve yerel değerlere çekmek, bu mesleklerin yeniden canlanmasını sağlamak ve meslek ustalarının deneyimlerinin geleceğe taşınmasına yardımcı olmaktır. Proje kapsamında her yıl bazı iller ve meslekler belirlenmiş ve bu illerde üç ile altı ay arasında değişen sürelerde mesleki kurslar düzenlenerek tüm teknik bilgi ve uygulamalar kursiyerlere aktarılmıştır. Ayrıca proje kapsamında belgesel kanalı İz TV proje illerinin belgesellerini hazırlamıştır. 'Bir Usta Bin Usta' projesi kapsamında belirlenen iller ve meslekler şunlardır (ATLAS, 2015):

- 2010 yılında Karagöz tasviri (Bursa), lüle taşı işlemeciliği (Eskişehir), edirnekari (Edirne), kutnu dokumacılığı (Gaziantep) ve kazaziye (Trabzon),
- 2011 yılında kargı bezi dokumacılığı (Çorum), ipek dokumacılığı (Hatay), taş işlemeciliği (Mardin), boynuz tarak (Sivas) ve savatlı gümüş işlemeciliği (Van),
- 2012 yılında sedef kakma (Ankara), kilim ve heybe yapımı (Kars), cam üfleme (Muğla), çömlek yapımı (Nevşehir) ve yazma baskı (Tokat),
- 2013 yılında ahşap oymacılığı (Kahramanmaraş), Gördes dokumacılığı (Manisa), Namrun iğne oyacılığı (Mersin) ve Karacakılavuz dokumacılığı (Tekirdağ),
- 2014 yılında çini yapımı (Çanakkale), Oltu taşı işlemeciliği (Erzurum), deri işlemeciliği (Isparta), keçecilik (İzmir) ve kehribar taşı işlemeciliği (Şanlıurfa),
- 2015 yılında ise Damal bebek yapımı (Ardahan), körüklü çizme yapımı (Aydın), tel kırma (Bartın), ipli kukla yapımı (İstanbul) ve Devrek baston yapımı (Zonguldak) seçilmiştir.

¹ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.13383&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>, Erişim: 19.04.2018

Geleneksel El Sanatları ve Turizm

Geleneksel el sanatlarına dair farkındalığın artırılması, bu miras unsurlarının tanıtımlarının yapılarak geniş kitlelere ulaştırılması, korunmaları ve sürdürülebilirliklerinin sağlanmasının araçlarından biri hiç şüphesiz turizmdir. El sanatı ürünleri turizm faaliyetlerine katılan turistler açısından büyük önem taşımaktadır. Turistler gittikleri destinasyonlara özgü el sanatı ürünlerine ilgi göstermekte, bu ürünleri tanımak, öğrenmek istemekte ve satın almaktadırlar. Hediyelik eşya pazarı turizm sektöründe ek ihracatı oluşturmakta ve azımsanmayacak bir oranı temsil etmektedir. Bu nedenle el sanatı ürünleri bölge ve ülke çapında turizm faaliyetlerinden kazanılan gelire doğrudan katkı sağladığı gibi turizm faaliyetleri de el sanatı ürünlerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında bir aracı işlevi görmektedir. Ancak bahsi geçen bu karşılıklı faydaların sağlanabilmesinde öncelikle halkın el sanatları konusunda bilinçli hale getirilmesi ve eğitim yoluyla geleneksel el sanatları unsurlarının önemi ve özellikleri konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca turizmin yarattığı etkiden maksimum düzeyde faydalanabilmek adına tamamen ticari düşüncelerle hareket edilmesine yönelik önlemlerin de alınması gerekmektedir. Aksi takdirde turizm faaliyetleri, geleneksel el sanatlarının korunması yerine özgünlüklerinin zarar görerek orijinal biçimlerinin değişmesine yol açabilir.

El sanatı ürünleri kendi doğallıkları ve özgünlükleri içinde korunarak çeşitli turist gruplarına pazarlanabilmektedir. El sanatı ürünlerinin korunması ve yaşatılmasında kamu kaynaklarının harcanması gerekmektedir ancak çoğu durumda bu kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı bu ürünlerin korunması ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması için ürünleri daha çok görünür ve kullanılır kılmak gerekmektedir. Bu amaçla bu ürünlerin müzelerde sergilenmesi ya da şenlikler, festivaller gibi çeşitli etkinliklerde tanıtılması gibi pazarlamanın çeşitli biçimleri değerlendirilebilir (Öter, 2010).

Ülkemizde turizmin geleneksel el sanatları üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere yol açtığı çeşitli örnekler bulunmaktadır. Bu konuyu araştıran çalışmaların birinde; Uslu ve Kiper (2006) Beypazarı'nı araştırma alanı olarak seçmişler ve Beypazarı'nda yok olmaya yüz tutan bazı el sanatlarının turizm faaliyetleri ile canlandığı sonucuna ulaşmışlardır. Beş yıl öncesine kadar ilçede 8 adet gümüşçü yer alırken, turizm faaliyetlerinin artmasından sonra bu sayı 60'a çıkmış ve 73 adet atölye faaliyete geçmiştir. Ayrıca, el sanatlarının ilçedeki işsizliğin azalmasında ve özellikle kadınların ekonomide yer bulmasına katkıda bulunduğu bulgulara ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada ise Muğla'nın Milas ilçesine bağlı Çomakdağ-Kızılağaç Köyü'nde geçmişten günümüze geleneksel giysilerin hazırlanması ve süslenmesi amacıyla uğraşılan boncuk işinin artık bu amacından saptığı ve bir ticari faaliyet haline dönüştüğüne değinilmiştir (Etikan ve Çukur, 2011).

Geleneksel el sanatları ve turizm ilişkisinde karşılıklı fayda sağlanması konusunda çeşitli sorunlar gün yüzüne çıkmaktadır. Öter (2010) çalışmasında İzmir örneğinde el sanatkarlarının yaşadıkları sorunları araştırmıştır. El sanatkarları açısından en önemli sorunun örgütlenme olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye'de pek çok evde nitelikli el sanatı ürünleri yapılmaktadır ancak bu ürünlere dair bilginin paylaşılmasında yetersizlikler söz konusudur. Diğer sorunlar arasında; araçların düşük fiyat vermesi, el sanatçılarının yabancı dil yetersizliklerinden dolayı turistlerle iletişim kuramamaları, halkta el sanatlarıyla ilgili bilgisizlik, profesyonel turist rehberlerinin konuyla ilgili bilgi

düzeylerinin düşük olması, esnafın el sanatlarının estetik ve sanatsal yönleri yerine daha çok kazanç ve ticarete odaklanması, daha yüksek gelirli bir iş bulana kadar el sanatlarıyla geçinmek amacıyla ilgilenilmesi, el sanatlarının hobi olarak zaman buldukça yapılması ve dolayısıyla düzenli üretimin oluşmaması sayılmaktadır. Başka bir çalışmada Kurgun ve Yumuk (2013) İzmir iline bağlı Görece ve Nazarköy boncuk atölyeleri örneğinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında benzer sorunlara dikkat çekmektedirler. Nazar boncuğu üretimindeki en temel sorunun hammadde yetersizliği olduğu belirtilirken daha ucuz olması nedeniyle Çin ürünlerinin tercih ediliyor olması çalışmanın önemli sonuçlarından biridir. Yeterli tanıtımın yapılmaması ve kamu desteğinin yetersiz olması bu sanatın geleceğinin tehlikede olmasına yol açmaktadır. El sanatı ürünlerine olan kamu desteğinin yetersiz olması ve tanıtımlardaki eksiklikler Alagöz vd.'nin (2018) çalışmalarında da ortaya çıkan önemli sorunlardandır. Erzincan bakır işleme sanatını araştıran çalışmada bakır işlemeciliği sanatının gelişmesinde turizmin rolünü artırabilmek için yeterli kamu desteğinin sağlanması ve reklam-tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bayazit vd. (2012) geleneksel el sanatları ve turizm ilişkisindeki önemli sorunlardan biri olan eğitim eksikliğine değinmişlerdir. El sanatı ustaları çalışacak eleman ve zamanı geldiğinde işlerini devredecek bir kalfa bulmakta zorlanmaktadır. Bu amaçla geleneksel el sanatları konusunda bölge halkına halk eğitim merkezleri ve üniversiteler bünyesinde eğitimler verilmesi önem arz eden bir konudur. Üniversitelerin meslek yüksekokullarında bölgelere özgü el sanatları ile ilgili olarak bölümler açılması da el sanatlarının sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Gönen İlçesi Geleneksel El Sanatları

Çalışmanın araştırma alanını oluşturan Gönen, Marmara Bölgesi'nin Güney Marmara bölümü içinde yer alan Balıkesir iline bağlı bir ilçe olup 2017 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre ilçenin nüfusu 73.289'dur (Gönen Kaymakamlığı, 2018a).

Kaplıcaları ile ünlü olan Gönen'de termal turizm ön plana çıkmaktadır. Ancak ilçenin turizm faaliyetleri kapsamında da değerlendirilebilecek özgün el sanatı değerleri mevcuttur. Vanlı (2008) çalışmasında Gönen'deki el sanatları arasında dokumacılık kapsamında Alaşal kilimi dokumacılığı, yöresel önlük olarak bilinen cendil ve keçi kılından eğrilerek elde edilen kılçuval dokumacılığından bahsetmiştir. Ağaç işleri kapsamında fıçı, yayık, yastac olarak bilinen yemek sofralığı, tabaklık, kaşıkçılık, at arabası yapımları yer almaktadır. Çorap örme de Gönen'de yaygın olarak yapılan bir el işidir. Çorapların desenlerine göre elmalı çorap, kiraz budağı, dolamalı, güllü gibi isimleri bulunmaktadır. Taş işlemeciliği (süslemecilik) başlığı altında mermercilik işleri dikkat çekmektedir. En çok yapılan mermer işleri arasında mezar taşları, şadırvan, minber, mihrap, sehpa, masa, yazı işleri, levha, tabela, mutfak tezgâhları, soba altları gibi işler sayılmaktadır. 2012 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğünün yayınladığı rapora göre Gönen ilçesinde üretimi yapılmayan (kaybolmuş) geleneksel el sanatları arasında hasır dokumacılığı, keçecilik, şal ve cendil (yöresel önlük) dokumacılığı ve nalbantlık yer almaktadır. Üretimi azalan (kaybolmaya yüz tutmuş) geleneksel el sanatları ise aba dokumacılığı ve dikimi ve saraçlık olarak belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü, 2012).

Gönen ilçesinde el sanatları açısından en çok ön plana çıkan ve turizm amaçlı gelen ziyaretçilerin de en çok ilgi gösterdiği ürün iğne oyalarıdır. Gönen ilçesinin önemli farklılıklarından biri Gönen oya pazarıdır ve çevre il ve

ilçelerden de oldukça talep görmektedir. Kendine ayrılmış, özel, üstü kapalı ve ürünlerin belli bir düzende sergilendiği Gönen oya pazarında ortalama 250-300 tezgâh bulunmaktadır (Sarıtaş, 2016). 1995 yılında Gönen’de iğne oyacılığını özendirme amaçlı Gönen Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından bir yarışma başlatılmıştır. İlerleyen zamanlarda yarışmaya olan ilginin artması ve daha büyük bir oluşumu gerçekleştirme amacı bir festivalin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 2004 yılından itibaren Gönen’de Ulusal Oya ve Çeyiz Festivali düzenlenmeye başlamıştır. Yaklaşık bir hafta süren festival 30 Ağustos’ta başlayıp Gönen’in Kurtuluş Günü olan 6 Eylül’de sona ermektedir (Durmaz, 2015). 2008 yılından itibaren Gönen oyalarının yurt dışına pazarlanması ile ilgili çeşitli girişimlerde bulunulmuş ve başta Yunanistan, Bulgaristan, Hollanda, Japonya, Almanya olmak üzere çeşitli ülkelere Gönen oyaları satılmaya çalışılmıştır (Sarıtaş, 2016).

METODOLOJİ

Keşifsel bir nitelik taşıyan bu araştırmada daha derin bilgi alabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Gönen ilçesinin somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı olarak geleneksel el sanatları odağında gerçekleştirilen bu araştırmanın evrenini el sanatları konusundaki deneyimleri sebebiyle Gönenli ev hanımları oluşturmaktadır. Araştırma için derinlemesine bilgiler elde edilmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Aslen Gönenli olup günün belli saatlerinde bir araya gelerek çeşitli el sanatları örneklerini üreten ve paylaştan 11 ev hanımına öncelikle, Gönen’e ait somut olmayan kültürel miras değerlerinin neler olduğu ve bu mirasa dair farkındalıkları sorulmuştur. Bu soruların yanı sıra katılımcılara, geçmişte yapıp unutulmuş ve günümüzde hala devam eden geleneksel el sanatları örnekleri, söz konusu el sanatlarının ortaya çıkış hikâyeleri ve ne amaçla yapıldıkları, yeni neslin el sanatları değerlerinin sürdürülebilirliği için yaptığı etkinlikler ve bu el sanatları değerlerinin ekonomik katkıları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler 2018 Mart ve Nisan aylarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi ile analiz edilerek sınıflandırılmış ve bulgular alt başlıklar halinde sunulmuştur.

BULGULAR

Katılımcıların Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Katılımcıların demografik özellikleri ve somut olmayan kültürel miras konusundaki bilgi ve farkındalık durumları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Araştırma Örnekleminin Demografik Özellikleri

Sıra	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Seviyesi	Somut Olmayan Kültürel Miras Konusunda Bilgisi / Farkındalığı
1	Kadın	35	Üniversite Mezunu	Evet
2	Kadın	54	Üniversite Mezunu	Evet
3	Kadın	55	Lise Mezunu	Evet
4	Kadın	52	Lise Mezunu	Evet
5	Kadın	50	Lise Mezunu	Evet
6	Kadın	54	Lise Mezunu	Evet
7	Kadın	42	Lise Mezunu	Evet
8	Kadın	53	Lise Mezunu	Evet
9	Kadın	55	Lise Mezunu	Evet
10	Kadın	53	Lise Mezunu	Evet
11	Kadın	60	İlkokul Mezunu	Evet
Toplam				11

Tablo 1’den görüldüğü gibi katılımcılar sıra numarası ve cinsiyet ile tanımlanmıştır. 11 katılımcının tamamı kadın olup yaş aralıkları 35 ile 60 arasında değişmektedir. 8 katılımcı lise mezunuyken 2 katılımcı üniversite mezunu ve 1 katılımcı da ilkokul mezunudur. Katılımcıların tamamının somut olmayan kültürel mirasa dair bilgisi ve geçmişten günümüze devam eden geleneksel el sanatlarının önemine dair farkındalığı mevcuttur.

Gönen İlçesinin Geleneksel El Sanatlarına Dair Bulgular

Bu bölümde katılımcılara somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı olarak Gönen ilçesinde geçmişten günümüze devam eden ve günümüze kadar sürdürülemeyen geleneksel el sanatlarına dair bulgular yer almaktadır. Verilerin analizi sonucunda Gönen’de geçmişten günümüze taşınan el sanatları arasında oya çeşitlerinin ağırlıkta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“Geleneksel el sanatlarına dair günümüzde çoğunlukla oya çeşitleri yapılmaktadır. Oyalar çoğunlukla çiçek, meyve ve geometrik desenlerden esinlenerek doğaçlama motifler oluşmaktadır.” (K/1-K/2-K/3-K/4-K/5-K/6-K/7-K/8-K/9-K/10-K/11)

Tığ oyası, iğne oyası, amigurumi bebek yapımı ve nakış türlerinden kurdele nakışı ile makine el nakışları halen devam eden geleneksel el sanatları örnekleri arasındadır. Geçmişten günümüze devam eden geleneksel el sanatları arasında hem elle hem de makineyle yapılabilen “ciğerdeldi” nakış türü bulunmaktadır. Ayrıca beyaz patiska üzerine yapılan “beyaz iş” ve “kasnak işi” nakış türleri yaygındır. Kurdele nakışı ile makine nakış türlerinin farklı kullanım alanları bulunmaktadır.

“Kurdele nakışlar el işçiliği olup sehpa, masa örtüsü, çeyizlik eşyaların yapımında kullanılır. Makine nakışlar ise Çin İğnesi, Sarma, Aplike ve Beyaz İş türündeki nakışlarımızda kullanılır. Makine nakış türlerinin hepsi el nakışında da yapılabilir fakat zor olduğu için artık tercih edilmiyor.” (K/1-K/2-K/7)

Katılımcılar geçmişte sıklıkla uygulanan fakat günümüzde pek devam ettirilemeyen geleneksel el sanatları arasında çeyiz işleri, kumaş üzerine dokuma (punch) işleri, kilim dokuma, iplik, etamin ve kanaviçe yapımını örnek vermişlerdir. Katılımcılar artık hazır alımlar yaygınlaştığı için bu tür işlerin halk tarafından çok sık yapılmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte kumaş üzerine dokuma sanatının son bir yılda yeniden canlandığını ve bazı köylerde yapıldığını belirterek bunların plaj havlusu olarak kullanıldığını ifade etmişlerdir.

“Artık çeyiz işleri hazır alındığı için halk çok fazla kendi yapmıyor. Fakat kumaş üzerine dokuma sanatı son bir yıldır yeniden canlandı ve yapılmaya başlandı.” (K/6-K/7-K/8-K/9-K/10-K/11)

“Kumaş da dokunurdu. Köylerde hala az da olsa yapılıyor Gönen dokuması. Plaj havlusu olarak kullanılıyor.” (K/1-K/2)

Eskiden çok sık yapılan fakat günümüzde hazır alındığından dolayı unutulmaya yüz tutmuş bir diğer geleneksel el sanatı da yorgancılıktır. Katılımcılar yorganın motifinin dikişle oluşturulduğunu ve evlerde çok yapıldığını ancak günümüzde bir ya da iki kişinin bu sanatı sürdürmeye çalıştığını belirterek artık genellikle hazır alındığını ileri sürmüşlerdir. Gönen ilçesinin geçmişteki geleneksel el sanatlarından biri de gelinlik yapımıdır.

“Bir de gelinlikler eskiden “ciğerdeldi” diye isimlendirdiğimiz bir oya deseniyle yapılırdı. Çok ince işçilik olduğu için ve zaman aldığından bu isim verilmiş olabilir.” (K/7-K/8-K/9-K/10-K/11)

Oya Motiflerinin Anlamlarına ve Kullanım Alanlarına Dair Bulgular

Bu bölümde Gönen’de ağırlıklı olarak devam eden geleneksel el sanatlarından oya motiflerinin isimleri, anlamları ve kullanım alanlarına dair bulgular sunulmuştur. Elde edilen veriler Gönen’de çeşitli isimlerde pek çok oya türünün bulunduğunu ve her oyanın anlamının farklı olduğunu göstermektedir.

“Doğaçlama motiflerden oluşan oyalara verdiğimiz isimler “maydanoz oya”, “enginar oyası”, “erik çiçeği”, “kabak çiçeği”, “kiraz oyası”, “kollu karanfil”, “yan karanfil”, “gül oya”, “menekşe oya”, “zilli oya” gibi oya isimleridir ve bu oyaları çember kenarı, havlu kenarı ve çeyiz hazırlıklarımızda kullanırız.” (K1-K9)

Gönenli kadınların geleneksel olarak günümüze kadar taşımayı başardığı oya motiflerinin her birinin sembolik bir anlamı bulunmaktadır. Örneğin, aralarında kırgınlık olan kişiler birbirlerine ziyarete gidecekse ya da aynı yerde bulunacaksa “elti eltiye küstü” isimli oyayı takmaktadırlar. “Biber oyası” derdi olanların duygularını yansıtmak için taktıkları oyadır. Aile hayatındaki mutluluğu göstermek isteyen kadınlar ise “menekşe oya” isimli oyayı çember takmaktadırlar. “Çınar oyası” ise gelinlerin kayınvalidelerine hediye için yapılmaktadır ve anlamı “çınar gibi güçlü ve güvenilir bir kayınvalidem var” demektir.

Bazı oya isimleri oyaların şekline göre verilmiştir. “Çarkıfelek”, “yarım ay”, “Mecnun yuvası” şekillerine göre isimlendirilen oyalarda arasındadır. “Saray süpürgesi oyası” süpürgeyi andırdığı için bu isimle adlandırılmıştır. Bu oyalara bir başka örnek de “motor izi” oyasıdır. Traktör lastik izine benzediği için bu ismi almıştır. İsmi şeklinden almayan bir oya örneği ise “kanser oyası” motifidir. Bu oya motifinin yapımı çok zor olduğu için bu isimle anılmaktadır.

Elde edilen veriler Gönen’de sürdürülen oya çeşitlerinin günlük hayatta pek çok kullanım alanının olduğunu göstermektedir.

“Gönen’de çeşitli desenlerde yaptığımız oyaları, karyola eteği, yorgan kapakları, çarşaf oyası, başörtü, çember, masa örtüsü, oda takımı, sehpa örtüsü gibi yerlerde kullanırız ve bu oyalarda yuvarlak ya da kare formlarda olabiliyor.” (K/1-K/2-K/3-K/4-K/5-K/6-K/7-K/8-K/9-K/10-K/11)

Resim 1: Gönen Oyalarından Örnekler

Geleneksel El Sanatlarının Sürdürülebilirliğine Dair Bulgular

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru da geleneksel el sanatlarının sürdürülebilirliği konusunda yapılan çalışmaların ne düzeyde olduğudur. Katılımcılar yeni neslin geleneksel el sanatları konusuna karşı çok ilgisiz olduğuna değinerek eskiden yapılan festivallere, yarışmalara karşı ilginin daha yüksek düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte Gönen geleneksel el sanatlarını yaşatmak adına bir dernek kurulmuştur. Bir yıldan fazla süredir aktif şekilde çalışan dernek Gönen geleneksel el sanatlarını bilhassa oya çeşitlerini tanıtabilmek adına çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Katılımcılar bu çalışmalardan en dikkat çekenin şeftali ağacı şeklinde bir oya ağacı olduğunu belirtmişlerdir. Gönenli 20 kadının 4 ayda iğne oyasından yaptığı şeftali ağacı Guinness Rekorlar kitabına girerek tescillenmiştir. İğne oyalı şeftali ağacının yüksekliği 1 metre 91 santimetre ve eni ise 1 metre 40 santimetredir. Tamamen iğne oyasından oluşan bu ağacın toplamda bir milyon on beş bin düğümü vardır. İğne oyası kategorisi olmadığı için dantel kategorisinde değerlendirilen şeftali ağaç, dünyanın en ince dantel işleme oya şeftali ağacı olarak tescillenmiştir. Katılımcılar Gönen oyalarının tanıtımı ve sürdürülebilirliğinde bu gelişmenin önemli bir adım olduğunu belirtmişlerdir.

Geleneksel El Sanatlarının Ekonomik Katkılarına Yönelik Bulgular

Gönen’de sürdürülen geleneksel el sanatlarının ekonomik katkılarına yönelik olarak katılımcılar salı günleri kurulan oya pazarının önemine işaret etmişlerdir. Oyacılığın Gönen’de ne zaman başladığı kesin bilinmemekle birlikte Gönen’in yerlisi eski kuşaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda oyanın 1880’li yıllardan sonra başta giyim eşyaları olmak üzere ev eşyası ve çeyizlikler için yapıldığı söylenmektedir. 1950’li yıllardan sonra zengin ailelere mensup kadınlar, üzerlerinde ve evlerinde süs eşyası olarak kullanmak üzere dar gelirli kadınlara ücret karşılığı koza ipliği ile oya yaptırmaya başlamışlardır. Bu işten gelir elde edilmesi üzerine 1969 yılı itibarıyla Gönen’in pazarı olan salı günleri çarşının belli bir yerinde sabah saatlerinden öğle saatlerine kadar oya alışverişlerinin yapıldığı bir pazar kurulmuştur. Oya pazarının kurulmasıyla oya resmen ticari bir faaliyet halini almıştır (Gönen Kaymakamlığı, 2018b). Zaman içinde geleneksel bir özellik kazanmış olan oya pazarı Gönen için önemli bir ekonomik hareketlilik yaratmaktadır. Oya pazarında halk el emeği ürünlerini satışa sunarak gelir elde etmektedir. Çevre illerden tüccarların da oya alım satımı için geldikleri oya pazarı ilçenin turizm hareketlerine de yansımaktadır. Katılımcılar yerli ve yabancı turların sadece Gönen’de bulunan kaplıcalar için değil aynı zamanda her salı günü kurulan oya pazarını ziyaret etmek için de geldiğini belirtmişlerdir.

Resim 2: Gönen Oya Pazarı

Katılımcılar ekonomik anlamda olumsuz bir durum olarak piyasada makine yapımı oyaların bulunmasından bahsetmişlerdir. Makine yapımı oyaların piyasada olması, çok uğraş gerektiren el işi oyalara ve nakışlara olan talebi azaltmış ve esnaf bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca makine yapımı oyalar ile el yapımı oyalar arasında çok ciddi bir fiyat farkının bulunması da zaman zaman dolandırıcılıklara neden olabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın kavramsal çerçevesi için ilgili alan yazın incelendiğinde, Gönen yöresi el sanatları konusunda detaylı doküman sayısının yetersiz olduğu ve daha çok motif örnekleri içeriğinde çalışmalara yoğunlaşıldığı tespit edilmiştir. Gönen ilçesinin yaşayan somut olmayan kültürel mirası olarak el sanatlarının araştırıldığı bu çalışmada, ilçede çoğunlukla oya, dantel ve nakış işlerinin geçmişte ve günümüzde çeşitli formlarda uygulanan el sanatları türleri olduğu tespit edilmiştir.

Gönen ilçesine turist akışını hızlandıran en gözde çekiciliklerden biri kaplıca tesisleriyken bir diğeri de ilçeye özgü el sanatlarıdır. Kaplıcalar için ilçeye gelen turistlerin neredeyse tamamı Gönen oyasını bilmekte ve büyük bir ilgi göstermektedir. Gelen turistlerin neredeyse yarısı geri dönerken yanlarında süs eşyası, takı, hediyelik eşya ve Gönen hatırası olarak kendisine ya da yakınlarına birkaç parça Gönen oyası alıp götürmektedir. Oya Gönen dışında Türkiye'nin diğer yörelerinde yapıyor olsa da Gönen'i diğer yörelerden ayıran en önemli özellik Gönen oya pazarının olmasıdır. Bunun yanı sıra Gönen'deki iğne oyacılığının sanatsal içerik ve işçilik değeri bakımından kalite ve otoritesini koruduğu çeşitli kişi ve kaynaklarca doğrulanmıştır (Gönen Kaymakamlığı, 2018b). Ancak turizm anlamında böyle güçlü ayırt edici bir ürüne sahip olunmasına rağmen bu ürünün etkin bir şekilde tanıtımının yapılmasında yetersiz kalınmaktadır. Geçmişten günümüze hala yaşatılmaya çalışan el sanatlarına genç nüfusun çok ilgi duymadığı ve yakın tarihte bu gibi kültürel değerleri tanıtabilmek için yapılan festival ve yarışma gibi etkinliklere çok ilgi gösterilmediği bulgulardan anlaşılmaktadır.

Yerel yönetimler öncelikle ilçenin sahip olduğu bu unsurların önemi ve değeri konusunda halkı bilgilendirici, teşvik edici ve farkındalıklarını artırıcı etkin çalışmalara ağırlık vermelidir. Bu anlamda somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunup yaşatılması için proje yarışmaları düzenlenebilir. Gönen oyalarının tanıtımı ve farklı özelliklerini daha geniş kitlelere sunabilmek adına ulusal ve uluslararası fuarlarda ilçe olarak yer almaya öncelik verilmelidir. Çevre il ve ilçelerde faaliyet gösteren tur operatörleriyle iş birlikleri kurularak özellikle oya pazarının kurulduğu salı günleri ilçeye gününbirlik özel ilgi turları düzenlenmesi konusunda da adımlar atılabilir.

Bireysel olarak yapılan el sanatları ürünleri ilçe pazarında yerli ve yabancı turistlerin ve tüccarların beğenisine sunulmaktadır. Münferit olarak yapılan el sanatları çalışmaları konusunda bilgi ve fikir alışverişi yapabilmek için kurulan bir dernek söz konusu olsa da, ilçeye gerçekleşen turist akışı adına ön plandaki turizm çekiciliklerinden olan el sanatları için bir atölyeye ihtiyaç olduğu bulgular ışığında söylenebilmektedir.

Sosyal hayata dair bir anlam ifade eden motiflerin yanı sıra doğaçlama çalışılan el sanatları motifleri konusunda tasarımcılık desteği olması, bu ilçedeki el sanatları geleneğinin sürdürülebilir bir gelişim göstermesi için bir artı kazandırabilecektir. Somut olmayan kültürel miras unsurlarımızın geçmişten günümüze gelene dek koruduğu anlamlarını, hikâyelerini tespit etmek amacıyla yapılan araştırmaların artırılması gerekliliği bu araştırmanın bulguları

neticesinde sunulmak istenen diğer bir öneridir. Bu şekilde turistlerin bölge ziyaretleri esnasındaki deneyimleri zenginleştirilebilecek ve bölgenin marka değerine de katkısı olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Alagöz, G.; Çalık, İ. ve Güneş, E. (2018). Kültürel Miras Turizmi Açısından Erzincan Bakır İşleme Sanatının Mevcut Durumu ve Sürdürülebilirliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 174-191.
- Altıntaş, K. M. (2016). Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkârlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi. *Bilig*, 77, 157-182.
- Arıoğlu, İ. E. ve Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Turkish Studies*, 10(16), 109-126.
- ATLAS (2015). *Anadolu'nun Toprağında Kültür Ağaçları Yetiştiriyor – III: Bir Usta Bin Usta*. İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.
- Bayazit, M.; Ceylan, U. ve Saylan, U. (2012). Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 899-908.
- Çevik, S. ve Yıldırım Saçılık, M. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Yenilikçi Turizm Ürünlerine Dönüştürülmesi: Bir Örnek Olay İncelemesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 47, 331-341.
- Durmaz, U. (2015). Festivallerin Yerel Kültüre ve Halkbilim Ürünlerine Etkisi Üzerine Bir İnceleme: Gönen Ulusal Oya ve Çeyiz Festivali/Fuarı. 2. *Genç Akademisyenler Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 261-285.
- Ekici, M. ve Fedakar, P. (2013). “Ege Üniversitesi” Deneyimleriyle Somut Olmayan Kültürel Mirası “Yaşatarak Koruma”. *Milli Folklor*, 25(100), 50-60.
- Etikan, S. ve Çukur, T. (2011). Kırsal Turizm Faaliyetlerinin Çomakdağ-Kızılağaç Köyü El Sanatları Üzerine Etkisi. *Art-e Sanat Dergisi*, 4(8), 1-15.
- Gönen Kaymakamlığı (2018a). *Nüfusu ve Dağılımı*, <http://gonen.gov.tr/nufus-ve-dagilimi>, Erişim: 20.04.2018.
- Gönen Kaymakamlığı (2018b). *Oya Kenti*, <http://www.gonen.gov.tr/oja-kenti>, Erişim: 05.12.2018.
- Karin, R. (2004). Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention: A Critical Approach. *Museum International*, 56, 66-77.
- Kurgun, H. ve Yumuk, Y. (2013). Yöresel El Sanatlarının Kültürel Turizmin Gelişimindeki Rolü: Görece (Boncukköy) ve Nazarköy Örnekleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 3(1), 27-32.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (2018a). *UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi*, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50838/unesco-insanligin-somut-olmayan-kulturel-mirasinin-tems.html>, Erişim: 05.12.2018.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (2018b). *UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi*, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-196377/unesco-acil-koruma-gerektiren-somut-olmayan-kulturel-mi-.html>, Erişim: 05.12.2018.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (2018c). *Yaşayan İnsan Hazineleleri Ulusal Envanteri*, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12929/yasayan-insan-hazineleleri-ulusal-envanteri.html>, Erişim: 19.04.2018.
- McKercher, B. ve du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. Binghamton: Haworth Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü (2012). *İllere Göre Geleneksel El Sanatlarımız: Kaybolmuş Sanatlar, Kaybolmaya Yüz Tutmuş Sanatlar, Yaşatılan Sanatlar, Sanatı İcra Eden Usta/Sanatkâr ve Usta, Öğreticiler*. Sosyal ve Kültürel Eğitimler ve Faaliyetler Grup Başkanlığı.
- Oğuz, M. Ö. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği. *Milli Folklor*, 21(82), 6-12.
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras. *Milli Folklor*, 25(100), 5-13.
- Öter, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 22(86), 174-185.
- Öztürk, İ. (2005). Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler). *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 7, 67-75.
- Sarioğlu, H. (2005). El Sanatlarını Milli Değer Olarak Algılamak. *Milli Folklor*, 17(66), 72-74.
- Sarıtaş, S. (2016). Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Açından Gönen Oyaları ve Kadınları. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1-10.
- Teke, S. G. (2013). Geleneksel Tarzlar, Modern Modeller: Resmi, Resmi Olmayan Eğitim ve Somut Olmayan Kültürel Miras. *Milli Folklor*, 25(100), 31-39.
- Türker, A. ve Çelik, İ. (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir*, 9, 86-98.
- UNESCO (2003). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>
- Uslu, A. ve Kiper, T. (2006). Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Vanlı, A. Y. (2008). *Balıkesir İli Gönen İlçesi İğne Oyaları ve Halk Eğitim Merkezinin İğne Oyacılığına Katkısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Traditional Handicrafts as a Carrier of Intangible Cultural Heritage: The Living Heritage of Gönen District

Özlem Özbek

Bandırma Onyedli Eylül University, Gönen Vocational School, Balıkesir/Turkey

Samet Çevik

Bandırma Onyedli Eylül University, Erdek Vocational School, Balıkesir/Turkey

Extensive Summary

One of the elements that acts as a carrier in the transfer of cultural heritage from generation to generation is the tradition of handicrafts. Handicrafts are one of the essential documents of a society's cultural identity. The preservation of traditional handicrafts, which continue for a long period and continue to be applied to future generations, plays a vital role in the sustainability of cultural structures of societies. Sustaining the cultural heritage can be difficult in the habits of the modern World. The changes in daily life are the biggest factor in this situation. What should be done in this regard is to reveal the values of cultural heritage, under the danger of being identified and forgotten. The proliferation of inventories that define the values of intangible cultural heritage, which the next generation can understand and remember, ensures the preservation of social values.

Conservation and keeping alive the intangible cultural heritage will also diversify the tourism supply and make the tourism destination more popular. Providing local experiences to tourists is a tool for a memorable journey. For this reason, cultural characteristics such as local handicrafts should be regarded as the tourism supply.

Tourism is an instrument to increase the awareness of traditional handicrafts, also introducing these heritage elements to the wide masses, protecting them and ensuring their sustainability. Handicraft products can just be marketed to various groups of tourists by preserving their naturalness and authenticity. Public resources need to be spent on preserving and maintaining handicraft products, but in most cases these resources are insufficient. Therefore, it is necessary to make the products more visible and usable.

When the relevant field is examined for the conceptual framework of the research, it is determined that the number of documents related to the handicrafts of Gönen region is insufficient and studies are mostly focused on the motifs. However, one of the most attractive attractions that accelerate the touristic demand to the town of Gönen is thermal tourism facilities, while other is handicrafts. Anyway, rather than describing motifs technically, a research idea has emerged that explains motif meanings and their stories. When handicrafts are introduced to tourists with their motifs and meanings, the presentation will be more impressive.

In this study, semi-structural interview technique was used and the interviews were carried out among 11 local from Gönen. Interviews were conducted with women, local residents and data were gathered on topics such as the special days of ongoing handicrafts, and for what purpose they are made, their stories of emergence and economic contributions to local residents. The reasons why this district was chosen as the research area as follows: Gönen district is one of the most popular

destinations in the region, Gönen destination has different attractions as traditional handicraft samples that tourists mostly visit the district to buy these handicrafts.

The handicrafts were researched as the living intangible cultural heritage of Gönen district, it was found that mostly needlework, lace and embroidery works were the types of handicrafts applied in various forms in the past and now in the district. The names, stories and meanings of all the traditional motifs remembered by housewives are explained in the findings section of the study. Another question asked to the participants is local works on the sustainability of traditional handicrafts. The participants stated that the new generation was very unrelated to the traditional handicrafts. But there was an immense interest in local festivals and competitions in old times. Nowadays, a local association, which has been active for more than a year, was established to keep the traditional handicrafts of Gönen alive. The association has been conducting various works in order to introduce traditional handicrafts, especially needlework. And the participants stated that the most remarkable one was a needle tree in the form of a peach tree. This peach tree made by 20 women in four months and it is registered in Guinness Book of Records. The needle-edged peach tree has a height of 1 meter 91 centimetres and 1-meter 40-centimeter width. This tree, which is entirely composed of handmade needlework, has one million fifteen thousand nodes. It is evaluated in the lace category and registered as the finest lace processing needle peach tree in the world.

It is understood from the findings that the young population is not very interested in handicrafts which are trying to be kept alive from the past to the present. And there is not much interest in activities such as festivals and competitions in order to introduce such cultural values in the recent times. Local administrations may organize project competitions to protect these intangible cultural heritage elements. Handicraft products are presented in the district market to local and foreign tourists and merchants. Although there is an association establishes to exchange information and ideas on handicraft works, it can be said in the light of the findings that a special workshop is needed for handicrafts in Gönen.

The contribution of this research to previous ones is a new comment about Gönen handicrafts with their stories. The use of handmade artefacts with their meanings in the touristic markets can make a more impressive presentation. They can share their positive experience with their surroundings whenever they see them in their homes. The main purpose of this study is to contribute to the effective use of touristic values in tourism management of the district. Suggestions were made to the tourism stakeholders of the district, within the scope of research findings.

The cultural and historical background of the people of the district and the comparison between the origin of people and their cultural heritage can be proposed as the subject of further researches. The district is actually a multicultural district due to the fact that there were a lot of immigrations in the historical process. Other living cultural heritage varieties, as a subject of subsequent researches, can show the district's touristic product diversification. All tangible and intangible cultural values must be determined. And also all these values should be transferred to future generations as the cultural memory of society.